

СПОСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИНТАКСИЧНОГО ПРОСТОРУ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕТИЧНОЇ ДРАМИ

Англомовна поетична драма як жанровий різновид поетичного тексту визначається через домінуючі константні і змінні ознаки, що детермінують її жанрову природу, форму і зміст. У контексті нашої роботи синтаксичний простір поетичної драми є когнітивно-семантичний конструкт, що інкорпорує принципи, способи і засоби синтаксичних зв'язків у віршованому тексті. В основу нашої статті покладено припущення про те, що вивчення способів та засобів аранжування синтаксичного простору англомовної поетичної драми уможливить пояснення її жанрової своєрідності в лінгвістичному ключі. Виявлення принципів та способів синтаксичного аранжування англомовної поетичної драми здійснювалося на основі аналізу особливостей зв'язків синтаксичних конструкцій, що зумовлене нелінійністю синтаксичного простору поетичної драми, якій властива синтагматична й парадигматична віршова сегментація.

Ключові слова: спосіб синтаксичного аранжування; синтаксичний простір; синтаксична конструкція; поетична драма.

Стаття присвячена виявленню та систематизації способів організації синтаксичного простору англомовної поетичної драми з позицій комплексного та лінгвосинергетичного підходів. **Мета статті** – критичне узагальнення теорій та уточнення дискусійних моментів поняття синтаксичного простору англомовної поетичної драми та виявлення способів його синтаксичного аранжування.

Аналітичний огляд наукового доробку з теорії драми засвідчує, що її досліджено в стилістичному, композиційному й когнітивному вимірах. Так, у річищі функціонально-комунікативного напряму виявлено способи композиційної організації драми, типи композиційно-мовленнєвих форм та їхні функції [Мізецька, 1992; Ольховська, 2007], лінгвостилістичні засоби створення художніх образів драми [Горюнова, 1996; Мостова, 2003]. У межах когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики на основі методики поетико-когнітивного аналізу виявлено й описано концептуальний простір трагічного у драмах В. Шекспіра [Ніконова, 2007], реконструйовано концептуальний простір англомовної поетичної драми ХХ століття в аспекті її лінгвокогнітивних і жанрово-стилістичних характеристик [Передерій, 2010], окреслено образно-символічний простір сучасної французької драми [Старовойтова, 2008], через когнітивні моделі виявлено й представлено базовий структурний елемент драматургічного дискурсу Т. Вільямса [Байоль, 2008]. Деякі праці А. В. Стрільчук, Л. І. Белехової [Белехова, 2002] присвячені особливостям синтаксичної організації текстів сучасної американської поезії. Однак синтаксичний простір американської поетичної драми не отримав достатнього висвітлення з позиції когнітивного підходу.

Актуальність дослідження визначається його відповідністю загальним спрямуванням сучасної лінгвістики з теорії синтаксису на інтеграцію традиційних і новітніх підходів до вилучення синтаксичної організації художніх текстів взагалі та поетичної драми зокрема.

Під **способом синтаксичного аранжування** розуміємо упорядкування віршових рядків поетичного тексту, що обіймають синтаксичні конструкції, виражені реченням, чи їх частини, відтворюючи стиль поетичного мислення автора. Виявлення принципів та способів синтаксичного аранжування англомовної поетичної драми здійснювалося на основі аналізу особливостей зв'язків синтаксичних конструкцій, що зумовлене нелінійністю синтаксичного простору поетичної драми, якій властива синтагматична й парадигматична віршова сегментація.

Екстраполюючи терміни з синергетики та термодинаміки, пропонуємо розмежовувати чотири способи ритміко-синтаксичної організації: ламінарний, реверсивний, синкопичний та комбінований [1; 5, с. 61].

Ламінарний спосіб синтаксичного аранжування відрізняється чіткістю, поступовістю та плавністю ритмічного малюнку поетичного тексту. Атрактором такого способу побудови текстів є когезійна модель *легато*, що виникає унаслідок повторюваності синтаксично та ритмічно завершених рядків. В основі цього способу організації лежить *принцип гомеостатичності*, який полягає у відповідності ритмічного та синтаксичного членування вірша на рядки та синтаксичні конструкції. Вірші, атрактором яких є ритміко-синтаксична структура *легато*, можуть включати також плинні чи рвані рядки. Плинні рядки виникають унаслідок прийому анжамбеман, а рвані –

унаслідок уживання декількох конструкцій у рядку, що викликає появу внутрішньої рядкової паузи [4, с. 9–16]. Незначна кількість плинних та рваних рядків виконує функцію репелера як асиметричного елемента в тексті. Виконуючи деструктивну функцію, прийом анжамбеман сприяє ритміко-синтаксичному зсуву – зброю ламінарного синтаксичного ритму, який змінюється на синкопічний рваний ритмічний малюнок. Проаналізуємо текстовий фрагмент з англомовної поетичної драми У. Б. Сйтса «Мосада»:

Mosada.

*Now 'tis done, and I am glad
And free—'twill thieve away with sleepy mood
My thoughts, and yonder brightening patch of sky
With three bars crossed, and these four walls my world,
And yon few stars, grown dim like eyes of lovers
The noisy world divides. How soon a deed
So small makes one grow weak and tottering.
Where shall I lay me down? That question is
A weighty question, for it is the last. ↙
Not there, for there a spider weaves her web.
Nay here, I'll lay me down where I can watch
The burghers of the night fade one by one,
... Yonder a leaf
Of apple blossom circles in the gloom,
Floating from yon barred window. New comer,
Thou'rt welcome. Lie there close against my fingers.
I wonder which is whitest, they or thou.
'Tis thou, for they've grown blue around the nails.
My blossom, I am dying, and the stars
Are dying too. They were full seven stars;
Two only now they are, two side by side.
Oh! Allah, it was thus they shone that night,
When my lost lover left these arms. My Vallence,
We meet at last, the ministering stars
Of our nativity hang side by side,
And throb within the circles of green dawn.
Too late, too late, for I am near to death.
I try to lift mine arms—they fall again.
This death is heavy in my veins like sleep.
I cannot even crawl along the flags
A little nearer those bright stars. Tell me,
Is it your message, stars, that when death comes
My soul shall touch with his, and the two flames
Be one? I think all's finished now and sealed [10].*

Поетичний текст характеризується ламінарним способом організації, що зумовлюється вживанням рядків, ритмічне та синтаксичне членування яких збігається. Атрактором є ритміко-синтаксична структура легато, яка базується на симетричних елементах, тобто синтаксично й ритмічно завершених рядках. Репелером у вилученому текстовому фрагменті виступає плинна конструкція (*Nay here, I'll lay me down where I can watch / The burghers of the night fade one by one, ... // Yonder a leaf*), утворена у результаті прийому анжамбеман та позначена в тексті стрілочкою, а в дужках трьома похилими лініями. Скупчення рядків, які характеризуються синтаксичною та ритмічною завершеністю, знаходиться в інтервалі від постгармонійного центру (в медіальній позиції) до кінця (у фінальній позиції). Таким чином, ці рядки виступають маркером точкового атрактору, що характеризує

структурно-градаційну модель поетичного тексту як статичну. Ламінарний спосіб організації та велика кількість виокремлених конструкцій передають трагізм ситуації – смерть головної героїні поетичної драми, яка неспроможна жити без коханого. А навмисне вживання автором тексту анжамбеман як однієї з формальних домінуючих ознак англомовної поетичної драми графічно передає розрив життя та прихід неминучої смерті.

Підвидом ламінарного способу організації текстів є **реверсивний спосіб побудови** віршів, атрактором у яких виступає ритміко-синтаксична структура *глісандо*, що виникає завдяки превалюванню рядків з паралельними конструкціями. Цей спосіб організації зумовлений дотриманням *принципу ізоморфізму*, який проявляється у тотожності елементів ритміко-синтаксичних одиниць. Синтаксичний простір поетичних текстів з ламінарним та реверсивним способами організації об'єктивують конвергентний стиль поетичного мислення, що характеризується логічністю і послідовністю викладення думок, структурною повнотою, завершеністю та зв'язністю. Проаналізуємо наступний текстовий фрагмент із поетичної драми Т. С. Еліота «Убивство у храмі» («Murder in the Cathedral»), де зображене зіткнення між світською та духовними владами. Трагічною жертвою одного з таких зіткнень став Архієпископ Кентеберійський Св. Томас Бекет, видатний релігійний просвітител, котрий намагався підняти духовний авторитет Церкви та обмежити свавілля англійського короля Генріха II:

Chorus

*We do not wish anything to happen.
Seven years we have lived quietly,
Succeeded in avoiding notice,
Living and partly living.
There have been oppression and luxury,
There have been poverty and licence,
There has been minor injustice.
Yet we have gone on living,
Living and partly living.
Sometimes the corn has failed us,
Sometimes the harvest is good,
One year is a year of rain,
Another a year of dryness,
One year the apples are abundant,
Another year the plums are lacking.
Yet we have gone on living,
Living and partly living.
We have kept the feasts, heard the masses,
We have brewed beer and cider,
Gathered wood against the winter,
Talked at the corner of the fire,
Talked at the corners of streets,
Talked not always in whispers,
Living and partly living [6, с. 248–250].*

Наведений текстовий поетичний фрагмент характеризується реверсивним способом організації, що зумовлюється вживанням рядків, які обіймають по одній синтаксичній конструкції. Атрактором вірша виступає ритміко-синтаксична структура *глісандо*, яка об'єктивується унаслідок композиційного прийому паралелізму. Структура *глісандо*, зумовлена паралель-

ністю номінативних синтаксичних конструкцій (*There have been oppression and luxury, / There have been poverty and licence*), герундіальних синтаксичних конструкцій (*Yet we have gone on living, / Living and partly living*), підкреслює занепокоєність людської спільноти стосовно майбутнього. Паралельні (4-7, 9-11, 14-17, 18-24) та синтаксично завершені (8, 12-13) конструкції чергуються між собою. Оскільки перші з них превалюють, то за позиційним критерієм атрактор ритмічного руху поданого поетичного тексту вирізняється циклічністю, а зменшення та збільшення кількості конструкцій у кожному циклі (4-5-8-7) характеризує градаційну модель тексту як змішану. Так, симетричні рядки з паралельними конструкціями виконують функцію циклічного атрактора, тобто такі конструкції у тексті розташовані у такий спосіб, що утворюють чотири цикли. Кожен цикл відокремлений повторювальною герундіальною синтаксичною конструкцією (*Living and partly living*). Розмежування й виокремлення кожного циклу наведеною герундіальною синтаксичною конструкцією презентує чотири етапи життя людської спільноти: 1 – удаваний мир та спокій, 2 – терпимість несправедливості, 3 – добрий / недобрий врожай, 4 – період зимового спокою, і тим самим підкреслює циклічність природи.

Синкопічний спосіб ритміко-синтаксичної організації поетичних текстів характеризується плинністю та рваністю рядків унаслідок прийому анжамбеман та внутрішньорядкових пауз. Атрактором текстів із синкопічним способом побудови, який виникає унаслідок повторюваності рваних та плинних рядків, є ритміко-синтаксична структура *стакато*. У функції репелера у віршах з синкопічним способом організації виступають ритмічно та синтаксично завершені або паралельні рядки. Віршові рядки, які охоплюють розірвані конструкції, слідом за Н. В. Кутузовою, називаємо *верхніми* та *нижніми* (або усіченими) [2, с. 6]. Синкопічний спосіб організації поетичних текстів представляє дивергентний або голографічний стиль поетичного мислення, яке пояснюється алогічністю та непослідовністю викладення думок. Проаналізуємо текстовий фрагмент з англomовної поетичної драми Моллі МакДональда «Ми – поети» (Molly McDonald «We are the Poets»):

*We are the poets
making dreams of sandcastles and skipping stones ↙
worn carpets and green Converse All-Stars,
the feel of yellow, ↙
omnipotence, ↙
the Everyday.
We paint broad strokes on a canvas, ↙
of colors forgotten in the familiar comfort experienced by
most, ↙
of lemonade,
blue bowls, ↙
and purple swirling in our stomachs, ↙
of snapshots freezing moments in time [8].*

Наведений поетичний текст характеризується синкопічним способом організації, тому що більша кількість рядків містить конструкції елементи яких розриваються унаслідок прийому анжамбеман. Атрактором ритміко-синтаксичної побудови поетичного

тексту виступає структура *стакато*. За критерієм локалізації плинні рядки у тексті виступають маркерами точкового атрактора, який займає позицію від абсолютного початку до абсолютного кінця тексту. Отже, точковий атрактор вірша спричиняє утворення статичної структурно-градаційної моделі тексту. Синкопічна організація тексту зумовлена змістом поетичного фрагменту, у якому окреслено творчу особистість поета сповнену творчого натхнення й авторської всемогутності. Так, рваність ритму передає нескінченну безліч ідей у інтелектуально-творчому просторі поета. З іншого боку, статична структурна модель тексту, відповідно до якої плинні рядки виступають основою поетичного фрагменту та притягують до себе кожні наступні рядки, характеризуються дещо одноманітним розгортанням ритму. Повторюваність плинних рядків та різноманітність викладу покликані відтворити процес вербалізації художньої ідеї та думки.

Комбінований спосіб синтаксичного аранжування поетичних текстів об'єктивується у результаті поєднання декількох видів ритмічного малюнку вірша (плавного та рваного). В основі цього способу організації віршів лежить поєднання декількох принципів побудови текстів. У віршах з комбінованим способом організації немає чітко вираженого превалювання симетричних рядків, а, отже, структурна модель поетичних текстів характеризуються циклічністю. Вірші, спосіб організації яких є комбінованим, можуть бути репрезентантами як конвергентного, так і дивергентного способу мислення автора. Внутрішньорядкові паузи, яким відповідає зупинка чи обрив у висловленні, спричинені мисленневими процесами, складністю висловлювання думок, провалом у пам'яті, заплутуванням думок, сумнівами у їх правдивості тощо. Таке мислення (пам'ять) Т. Гівон називає *епізодичним* (*episodic memory*) [9].

Поетичні тексти візуальної поезії можуть характеризуватися ламінарним, реверсивним, синкопічним або комбінованим способом організації. Мислення, представлене в таких віршах, розуміємо як *голографічне*, тобто таке, яке об'єктивується унаслідок просторового способу організації текстів і характеризується відтворенням дійсності у результаті графічного висунення ритміко-синтаксичних конструкцій. Для прикладу проаналізуємо поетичний текстовий фрагмент з англomовної поетичної драми Т. С. Еліота «Вечірній коктейль» (T.S. Eliot «The Cocktail Party»):

UNIDENTIFIED GUEST.

*But we forget about it
As quickly as we can. When you've dressed for a party
And are going downstairs, with everything about you
Arranged to support you in the role you have chosen,
Then sometimes, when you come to the bottom step
There is one step more than your feet expected
And you come down with a jolt. Just for a moment
You have the experience of being an object
At the mercy of a malevolent staircase.
Or, take a surgical operation.
In consultation with the doctor and the surgeon,
In going to bed in the nursing home,
In talking to the matron, you are still the subject,*

*The centre of reality. But, stretched on the table,
You are a piece of furniture in a repair shop
For those who surround you, the masked actors;
And there is of you is your body
And the 'you' is withdrawn» [7, с. 307].*

Поетичний текст характеризується комбінованим способом організації, оскільки кількість рядків, ритмічне та синтаксичне членування яких збігається (десять рядків), та кількість плінних рядків, що у сумі займають вісім рядків, майже рівна. Тому визначення, який з циклів виконує функцію атрактора, а який – функцію репелера є неможливим.

Можна зазначити, що атрактором першої частини поетичного сегменту є ритміко-синтаксична структура легато, яка виконує функцію точкового атрактора та займає у тексті ініціальну та медіальну позиції. А плінні рядки, утворені у результаті прийому анжамбеман, є маркерами іншого атрактора, ритміко-синтаксичної структури стакато, що також виконує функцію точкового атрактора, займаючи фінальну позицію у тексті. Скомбінованість двох способів організації на семантичному рівні підкреслює протилежність двох світів: світу невгамовних коктейльних

вечірок (уявний світ) та світу реалій, де людина є суб'єктом, а оточуючі – акторами в масках.

Так, ритміко-синтаксична структура об'єктивує позитивний настрій персонажного образу, забуваючи про все лине в безодню коктейльної вечірки. Натомість, ритміко-синтаксична структура стакато покликана передати абсурдність й розчарування людського буття.

Отже, синтаксичному просторові англомовної поетичної драми властиві такі способи його синтаксичної організації як ламінарний, реверсивний, синкопичний та комбінований. Превалювання того чи іншого способу організації синтаксичного простору англомовної поетичної драми обумовлює її жанрове різноманіття. Так, абсурдистська поетична драма характеризується комбінованим й синкопичним способами синтаксичного аранжування її простору, героїко-трагічна й драматична поетична драма – ламінарним способом організації синтаксичного простору та відповідно символістська поетична драма – реверсним способом побудови поетичного тексту. Перспективою подальших досліджень є виявлення ритміко-синтаксичної організації англомовного поетичної драми різної жанрової та тематичної спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробей Н. В. Етнокультурна картина світу в афро-американській поезії : лінгвокультурологічний та лінгвокогнітивний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. В. Воробей. – Ялта, 2010. – 232 с.
2. Кутузова Н. В. Структурно-семантические характеристики стихового переноса в английском языке (на материале стихотворных текстов У. Вордсворта) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Н. В. Кутузова. – Смоленск : СГУ, 2008. – 24 с.
3. Перерерій Г. М. Концептуальний простір англомовної поетичної драми ХХ століття : жанрово-стилістичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Г. М. Перерерій. – Херсон, 2010. – 221 с.
4. Туранская // Проблемы филологии : язык и литература. – М. : МГППУ, 2010. – №1. – С. 9–16.
5. Шевельова-Гаркуша Н. В. Ритміко-синтаксична організація віршованого мовлення : лінгвостилістичний та лінгвосинергетичний аспекти (на матеріалі американських поетичних текстів ХХ–ХХІ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Н. В. Шевельова-Гаркуша. – Херсон, 2013. – 313 с.
6. Eliot T. S. Murder in the Cathedral / T. S. Eliot // Т. С. Элиот. Избранная поэзия. Поэмы, лирика, драматическая поэзия. – 1994. – С. 236–355.
7. Eliot T. S. The Cocktail Party. – Режим доступу : <http://amazon.com/Cocktail-Party-T-S-Eliot/dp1015182890/> – Назва з титул. екрану.
8. Molly McDonald. We are the Poets // Language, Literacy and Social Justice. – Режим доступу : <http://www.coexploration.org/beasts/poeticdrama.html>. – Назва з титул. екрану.
9. Tsur R. Poetic Rhythm : Structure and Performance – An Empirical Study in Cognitive poetics. Bern: Peter Lang, 1988 [Електронний ресурс]. – 14 р. – Режим доступу : <https://www2.bc.edu/~richarad/lcb/wip/rt.html>.
10. Yeats W. B. Mosada. A Dramatic Poem. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/3/3/4/3/33430/> – Назва з титул. екрану.

А. К. Олимская,

Херсонский государственный университет, г. Херсон, Украина

СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ СИНТАКСИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ПОЭТИЧЕСКОЙ ДРАМЫ

Поэтическая драма как тип текста определяется через синтез категориальных формальных и содержательных признаков, детерминирующие и обуславливающие ее жанровую природу. Совокупность взаимодействующих и взаимообусловленных синтаксических конструкций, объединённых структурными связями и семантическими отношениями, образует синергетически-семиотическую систему синтаксического пространства англоязычной поэтической драмы. В контексте нашего исследования синтаксическое пространство англоязычной поэтической драмы является тем когнитивно-семиотическим конструктом, который инкорпорирует принципы, способы и средства синтаксических связей в поэтическом тексте. Суть в том, что изучение способов и средств организации синтаксического пространства англоязычной поэтической драмы дает возможность пояснения ее жанрового своеобразия в лингвистическом аспекте. Изучение принципов и способов синтаксической аранжировки англоязычной поэтической драмы осуществлялось на

основе анализа специфики связей синтаксических конструкций, что обусловлено нелинейностью синтаксического пространства поэтической драмы с присущей ей синтагматической и парадигматической стихотворной сегментацией. Синтаксическому пространству англоязычной поэтической драмы присущи такие способы синтаксической организации как ламинарный, реверсивный, синкопический и комбинированный. Превалирование того или иного способа организации синтаксического пространства англоязычной поэтической драмы обуславливает ее жанровое разнообразие. Так, поэтическая драма абсурда характеризуется комбинированным и синкопическим способами аранжировки ее пространства, героико-трагическая и драматическая поэтическая драма – ламинарным способом организации синтаксического пространства и соответственно символическая поэтическая драма – реверсным способом построения поэтического текста. Установлено, что способы ритмико-синтаксической организации англоязычной поэтической драмы зависят от их тематической и стилевой направленности и могут служить фактором определения ее жанровой специфики.

Ключевые слова: способ синтаксической аранжировки; синтаксическое пространство; синтаксическая конструкция; поэтическая драма.

A. Olimska,
Kherson State University, Kherson, Ukraine

WAYS OF ORGANIZATION OF SYNTACTIC SPACE OF ENGLISH POETIC DRAMA

A poetic drama is defined according to the main categorical genre properties. Syntactic space of English poetic drama viewed as a cognitive and semantic construct revealing its types and ways of semantic and syntactic relations in a poetic text. The application of such assumption made it possible to reveal and systematize ways and means of organization of syntactic space of English poetic drama via its genre peculiarities from linguistic perspective. The methodology of comprehensive analysis of syntactic space of English poetic drama is based on linguistic assumptions of poetics viewed from a cognitive perspective. The type of connection between syntactic constructions in English poetic drama is influenced by a recurring type of semantic and syntactic relations, as well as the style of poetic thinking in general. Iconicity is regarded as a semiotic principle which imposes cognitive constraints on the formation of syntactic constructions in syntactic space of English poetic drama. Iconicity can be observed as the result of the laminar, reverse or, mainly, syncopic rhythmic and syntactic organization of the text based on enjambment, the expressive means and the line length. Similarity may be qualitative due to the syntactic structural elements, thus, imitating topological, temporal relations in English poetic drama.

Key words: a way of syntactic organization; syntactic space; syntactic construction; poetic drama.